

Ett jubileum i tiden

Av Eric Gambré

1991 kommer säkert många år framöver att ihågkommas av arbogaborerna som det år då 5-dagarsorienteringen satte sin prägel på sommarrarboga.

För skogsporten i Arboga är 1991 också ett jubileumsår. Det är i år 70 år sedan orienteringen introducerades här. Den första kända orienteringstävlingen i Sverige genomfördes 1901 i Sundbyberg.

Det var söndagen den 23 oktober 1921, som IFK Arboga bjöd in alla sina medlemmar till en orienteringslöpning från Krakaborg. I inbjudan betonades att "även icke-löpare kunna med fördel delta då det vid en orienteringslöpning gäller att först och främst kunna orientera sig i skog och mark. De som sätta värde på en härlig morgonpromenad böra inte försumma detta tillfälle. Klädseln är vanlig promenaddräkt med klackade skor".

Premiärtävlingen lockade fem deltagare. Distansen var rejäl, hela 16 kilometer med tre kontroller. Snabbast att från Kråk diket ta sig tillbaka till Krakaborg över Djupmyra, Johannisberg och Torpängen var Karl Larsson. Han använde en tid av 3 timmar och 23 minuter.

Att det redan i början fanns problem att brottas med för skogsluffarna visat ett referat i Arboga Tidning av den 30 oktober 1921:

"Söndagens orienteringslöpning blev för 15 deltagare en av mödor fylld tävling. Icke nog med att banan var synnerligen svår utan till yttermera visso hade andra orienteringspunktens kontrollanter tagit fel och placerat sig på 1 km avstånd från i förutsättningen given punkt. Till svårigheterna får väl även generalstabens senast år 1859 översedda karta räknas. Trots dessa små malörer var tävlingen mycket trevlig".

Snabbast av alla var här Harry Jonsson i då existerande Arboga IF, vilken höll undan för IFK-profilen Harald "Hajan" Larsson.

I början av 20-talet rörde det sig om korta orienteringssäsonger. Den första tävlingen för 1922 arrangerades av IFK Arboga så sent som sön-

dagen den 22 oktober. I denna deltog även medlemmar i Arboga scoutkår.

Sjön var intagen för vintern

En vecka senare fanns 22 Arbogaorienterare på tävlingsplats i Sickelsjöskogarna. Att kartan inte var av yppersta klass blev deltagarna varse på väg mot andra kontrollen. "Det gällde då att klara sig förbi en medelstor skogssjö. De startande uppträckte så småningom att sjön ej mera fanns till. Den blev — sades vid förfrågan var den låg — intagen på vintern".

Den 5 november samma år arrangerades vid Krakaborg den första budkaveltävlingen för korplag. Kavlen vanns av Arboga Tidnings typografer med Ture Tärnlund som ankare. Från arrangörshåll framfördes kritik över att Snickarelaget innehöll en deltagare som "ej ens visste vad ett stämjärn är".

Den stora orienteringshändelsen 1923 var den förbundsorientering som Västmanland-Nerikes idrottsförbund i samarbete med IFK Arboga genomförde i Säterbo. Arrangörerna kunde efter tävlingen konstatera att "denna populära sportgrens framtid nu kan anses tryggad och det med fog". Bäst av arbogalöparna lyckades Harald Noll, som senare på Widerbergs kafé fick ta emot priset för sin andraplats i oldboysklassen.

Harald "Hajan" Larsson var inte bara en framstående fotbollsspelare. Under 20-talet var han i konkurrens med bland andra Algot Östberg, Birger Thorstensson och Henry Juhlin Arbogas främste orienterare. Hajan var inte ovan att triumfera med stor marginal. Vid en tävling i början av november 1924 blev dock marginalen "bara" 27 minuter. Denna misräkning fick enligt "Hajans" eget påstående tillskrivas det förhållandet att en väldig älgstjur korsat hans bana och för en längre stund stoppat hans framfart.

Inga "tajta" tävlingsdräkter och spikskor

Att det på den här tiden sannerligen inte handlade om dagens "tajta" tävlingsdräkter och spikskor understryker de tävlingsbestämmelser som gällde. De som ställde upp vid DM i Fellingsbro den 14 oktober 1928 hade exempelvis följande bestämmelser att följa:

"Tävlande skola vara iklädda huvudbonad (över huvudet knuten näsduk ej tillåten), uniform eller kavaj med foder, väst, skjorta eller tröja med långa ärmar, lång- eller kortbyxor, i senare fallet med långstrumpor eller benlindor, sulade och klackade läderkängor med skaft som räcka

över fotknölar. Linnebyxor äro tillåtna endast då långa kalsonger bäras under".

Söndagen den 19 oktober 1930 ilsknade IFK Arbogas skogsluffare till ordentlig. Vid den i Odensvi arrangerade DM-tävlingen för Västmanland, som redan 1929 lämnat sammanslagningen med Nerike, hade målet placerats på en höjd 200 meter söder om den bestämda. I kommentarerna till tävlingen heter det att "det dock inte var felet med målet som gjorde tävlingen mindre lyckad utan den tråkiga placeringen av den första kontrollen. En höjd som inte alls var så klart markerad i terrängen som en blick på kartan gav vid handen".

IFK Arboga protesterade och tävlingen fick löpas om. Bäst vid denna lyckades Gunnar Nordensten med en åtrondeplats bland seniörerna. Att sätta de säkra Västäröorienterarna från VIK, VSK och IFK på plats var på den här tiden inte lätt.

IFK Arboga tillhörde under 20- och 30-talen de verkligt aletta arrangörsklubbar i Västmanland. Den 31 maj 1931 svarade man för damernas DM. På den 7,5 km långa banan på Södra skogen sprang Arbogaflickan Karin Jonsson in som trea i sin allra första tävling.

1931 var det full fart på orienteringen inom Götlunda IF och i Arboga kunde den inte helt okände kommunalmanen Nils Brodin inkassera en skogstriumf vid Hakensskog.

IFK Arboga gör sensation

Söndagen den 23 oktober 1932 svarade IFK Arboga för en sensation vid DM-budkaveln i Sevallaskogarna. Trion Åke Arbrink, Gunnar Nordensten och Henry Juhlin vann med hela 52 minuters marginal före Västerås SK. Arbrink tog ledningen från början och vann den 16 km långa förstasträckan med nära 32 minuter. Nordensten löpte enligt referatet på Arboga Tidnings förstasida, inspirerat på mellansträcken och Henry Juhlin, rektor vid samrealskolan, fullföljde lugnt och säkert.

Glädjen i Arbogaläget var stor. Ledaren Otto "Gubben" Åhlin var särskilt förtjust och tyckte nästan att det kunde göra detsamma om fotbollslaget förlorade mot Flen.

Slutmannen Henry Juhlin var för övrigt inblandad i en orienteringshistoria som sedan i lämplig lokal tappning spreds över idrotts-Sverige.

Gunnar Nordensten, Henry Jublin
och Åke Arbrink på hemväg.

"Har han inte hittat hem än?"

Vid en av de träningsstävlingar, som arrangerades på söndagarna, hade den snabbloppande rektorn haft lite för bråttom på Södra skogen. När han kom fram till Mariehäll visste han inte riktigt var han befann sig. Henry Jublin gick in och frågade sig för. En gammal gumma upplyste honom om läget och han tackade och försvann.

En vecka senare var det inte bättre än att Jublin än en gång sprang bort sig och kom från ett annat håll fram till Mariehäll. Han kunde inte heller nu lokalisera sig utan behövde ny hjälp. När gumman i sugan fick se honom utbrast hon förvånat: "Åh kors i all sin dar. Har han inte hittat hem än".

Från 1932 kan också rapporteras att IFK:s klubbmästerskap vanns av en annan skolman, Bror Gustafsson.

Året efteråt, fanns Henry Jublin och Åke Arbrink på plats i Uppsala, när IF Thor arrangerade den första internationella tävlingen i orientering. Jublin vann oldboysklassen medan Arbrink blev 23:a bland seniorerna. Jägmästaren kunde dock skryta med att ha slagit bäste normannen Tveit.

Inte bra med IKW-seger

Söndagen den 20 oktober 1935 gick dag-DM i Trummelsberg och Fillingeflickan Astrid Åswald ville gärna vara med. Men inom IFK Arboga gjordes tummen ned. Hon ansågs inte vara något att satsa på. Det tyckte däremot Köpingsklubben IK Westmannia. Astrid vann damklassen. En mäktig irriterad Otto Åhlin betonade då att han själv hade stått för reskostnaderna om någon bara hade sagt till.

Från de sista 30-talsåren kan rapporteras att medlemmarna i den 1936 bildade Frisksportarklubben Engelbrekt tog upp orienteringen på sitt program.

Med ute i skogen var också Jädersbruks IF. Dess starke man var Martin Sköld som 1938, samma år som Svenska orienteringsförbundet bildades, blev tia i den första "Köpingsträffen", arrangerade av IKW vid Svarthäll. Sin sista "Köpingsträffen" sprang Martin 50 år senare i Himmeta.

Martin Sköld vann för övrigt den först arrangerade nattävlingen i Arboga. Den genomfördes 1940 i oktobermörkret vid Frisksportarnas sommarstuga vid Gärdelsbacken.

Om orienteringsintresset i Arboga varit ganska svagt vid slutet av 30-talet var det nu full fart mellan skärmarna. Den korporientering som i början av november 1941 genomfördes vid gården Kolbäck på Södra skogen hade lockat hela 79 deltagare. Stärkta till själen blev löparna innan start genom att samlas till korum i Heliga Trefaldighetskyrkan.

Snabbast bland korpdamerna var konfektionsföretaget Rapps Solbritt Qvist. Året därpå, 1942, sprang hon hem damguld vid det DM för frisksportare, som Engelbrekt anordnade vid Värhulta.

Den 17 mars 1943 beslutade Frisksportarklubben Engelbrekt att avsluta sig till Svenska orienteringsförbundet. En knapp månad senare svarade klubben för en propagandatävling söder om Säterbo med nära 100 deltagare. Snabbast av herrarna var här IFKs Martin Öhrn.

Martin var också med framme i hetluften ett halvår senare. Flitiga DM-arrangören IFK Arboga stod den 23 oktober 1943 för Västrmanlands första natt-DM. Med första start en minut över midnatt försvann de 72 löparna ut i skogen vid Sickelsjö. Snabbast in till målet var storfavoriten Bror Dalmo, IFK Västerås. Men med Martin Öhrn som tvåa, Henry Rastman som fyra och Sigvard Nordgren på nionde plats vann Frisksportarklubben Engelbrekt säkert lagtävlingen. Mindre glad var förmodligen den västeråsare, som irrat omkring i nattemörkret i fyra timmar och 48 minuter.

1944 års stora orienteringshändelse inträffade helgen 7-8 september, då IFK Arboga och FK Engelbrekt gemensamt arrangerade budkavle-DM i nattorientering.

Olle Andersson och Martin Öhrn hade strängt banorna så bra att ingen klagade trots att samtliga deltagare på grund av det veritabla busvädet blev våta som dränkta råttor. Målet var förlagt till godtemplarnas sommarplats dit Hallstahammars SK:s slutman hann först.

Så är vi framme vid 1945. Torsdagen den 9 mars bildades Arboga OK. Om AOK och orienteringen i Arboga fram till idag kommer en artikel att handla i 1992 års upplaga av Arboga Minnes årsbok.